

יָם שֶׁל תּוֹרָה

פְּרָשָׁת כִּי תֵשָׂא תִשָּׁפ"ו

בשמות פרק לדי כתוב:

טו / וַיִּפֹּן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה, מִן-הָהָר, וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת, בְּיָדוֹ: לַחַת, כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם--מִזֶּה וּמִזֶּה, הֵם כְּתָבִים

טז / וְהִלַּחַת--מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים, הִמָּה; וְהַמְּכַתֵּב, מִכְּתַב אֱלֹהִים הוּא--חֲרוֹת, עַל-הַלַּחַת

יז / וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל הָעָם, בְּרַעֲהָ; וַיֹּאמֶר, אֶל-מֹשֶׁה, קוֹל מִלְחָמָה, בַּמַּחֲנֶה

יח / וַיֹּאמֶר, אֵין קוֹל עֲנוּת גְּבוּרָה, וְאֵין קוֹל, עֲנוּת חִלוּשָׁה; קוֹל עֲנוּת, אֲנֹכִי שָׁמַע

יט / וַיְהִי, כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל-הַמַּחֲנֶה, וַיֵּרָא אֶת-הָעֶגְלָה, וּמַחֲלֹת; וַיַּחַר-אֵף מֹשֶׁה, וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת-הַלַּחַת, וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם, תַּחַת הָהָר

באופן כללי יותר עולה השאלה כיצד ניתן כלל לשבור יצירה אלוקית טהורה. כפי שמעידים הפסוקים שהובאו, הלוחות באים ישירות מן השמים והם מעשה ידיו של ה'. כיצד ייתכן שיהיו כה שבירים? מדובר ביצירה שירדה מן השמים, שאפילו המלאכים נתאוו לה. קשה להבין כיצד אדם יכול לפגוע בהם.

נקודה נוספת עולה מקריאת הפסוק האחרון שהובא. כפי שמציינים חז"ל, האות "י" חסרה במילה "מידו". חסרון זה, שאת טעמו נבאר בהמשך, מפנה את תשומת הלב למילה עצמה. הכתוב מתאר את הרגע

שאלה חוזרת ונשנית מתעוררת ביחס לשבירת לוחות הברית בשעה שמשה רואה את עגל הזהב. כבר מן השמים מודיע ה' למשה על המתרחש בארץ ועל חטא העם. בפשטות, משה אינו מגלה דבר חדש כאשר הוא ניצב מול העם. אם כן, מדוע לשבור את הלוחות? בעת שקיבל אותם כבר ידע את חומרת החטא; האם לא היה עדיף להשאירם בשמים ולא לשברם לאחר מכן?

שאלה זו נשאלת הן על משה והן כביכול על ה' יתברך, שכן חז"ל מדגישים שריבונו של עולם שיבח את משה על מעשהו. הקבי"ה בוודאי ידע מה עתיד להתרחש; אם כן, מדוע מסר לו את הלוחות?

¹ מסכת שבת דף פז ע"א.

שבו משה משליך את הלוחות, ומתעוררת השאלה מדוע יש צורך להדגיש "מידו". לכאורה, ברור שבידיו החזיק אותם, וניתן היה להשמיט מילה זו מבלי לפגוע בהבנה. לדוגמה, כאשר משה מקבל את הלוחות מן ה', נאמר:²

וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כָּכֶלְתּוֹ לְדַבֵּר אֶתֹּו בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת לַחַת אֲבֹן כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים

אין הכתוב מציין שלקחם בידיו, שכן הדבר מובן מאליו. אם כן, מדוע להדגיש שכאשר השליך אותם היה זה מידיו?

חז"ל מבארים שהאות "י", שהגמטריא שלו עשר, חסרה מן המילה "מידו" כרמז לכך שעשרת הדברות פרחו מן הלוחות בשעת החטא. **החיד"א** מבאיר בשם **רבנו אפרים**, שבשעה שחטאו ישראל פרחו האותיות מן הלוחות והותירו את האבנים ריקות. לפיכך חסרה האות "י" – לרמז שעשרת הדברות כבר הסתלקו מידיו של משה עוד קודם ששבר את הלוחות.

דברים אלו יש לעמת עם דברי חז"ל במקום אחר. בסוף התורה, בעת פטירת משה, מסכמת התורה את שבחו בפסוק:

וְלִכְלֵ הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֵ הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל

ראוי לציין שהביטוי "היד החזקה" נאמר בדרך כלל ביחס להקב"ה. **רש"י** מבאר שכוח ידיו של משה התבטא בכך שנשאו את לוחות הברית.

ובמה היה בכך גילוי של כוח?

התלמוד מלמד⁴: **רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן. הלוחות היו אורכן ששה טפחים ורחבן שלשה. והיה משה תפוש בטפחים והקדוש ברוך הוא בטפחים וטפחים ריוח באמצע. כיון שעשו ישראל אותו מעשה ביקש הקדוש ברוך הוא לחוטפן מידו של משה. וגברה ידו של משה וחטפן ממנו. התורה מציבה כאן הקבלה מעניינת בין ידו של הקב"ה לידו של משה. שתיהן נקראות חזקות. ביחס להקב"ה מרבה התורה לדבר על יציאת מצרים שנעשתה ביד חזקה, ובפסוק שלנו נאמר ביטוי זה על משה. התלמוד קובע דבר מפתיע: כביכול במאבק זה ידו של משה גברה על היד האלוקית. ודאי שמדובר במשל שיש לעמוד על משמעותו.**

בעיון בדברים מתעוררת שאלה נוספת. אנו רואים שהרצון להעלות את הלוחות חזרה לשמים לא מנע ממשה להחזיקן בידיו ולהורידן לארץ. ואף על פי כן, כאשר ניצב מול העגל, משה נכנע: אין הוא מצליח למנוע מן הכתב להסתלק ולעלות לשמים. אם היה חזק דיו לעמוד מול רצון ההשבה לשמים, מדוע לא היה יכול לקיים את נוכחותן לעד?

ננסה להבין.

הרמ"ע מפאנו מבאר יסוד חשוב. בפועל אנו רואים שהלוחות, בין השניים ובין שברי הראשונים, הונחו מיד בארון הקודש. הארון היה מונח בקודש הקודשים, מקום שרק הכהן הגדול רשאי להיכנס אליו פעם אחת בשנה ביום הכיפורים. לשם מה ניתנו הלוחות אם הן מוסתרות? מהי תכליתן?

הרמ"ע מחדד: אלמלא חטא העגל, לא היו הלוחות מונחות בארון הקודש. הכלי האמיתי שיועד להן היה ידיו של משה רבנו. שם היו שוהות בקביעות, והוא היה נכנס עמן לארץ ישראל ואף לגן עדן.

כיצד ייתכן שמשה יחזיק בלוחות דרך קבע?

התשובה מצויה בדברי **השפתי כהן**. הוא מגלה שכאשר קיבל משה את הלוחות, לא הייתה להן מהות חומרית כלל; הן היו מעשה אלוקים וירדו מן השמים. הייתה זו התגלות החורגת מגדרי העולם. בשעה שהתעמת עם העגל, פרחו האותיות מן הלוחות, ובמובן ממשי נשמתן הסתלקה. הרוחניות שהחיייתה אותן נסתלקה, ותחתיה הופיעה החומריות – בדומה לאדם הראשון שגופו התגשם לאחר חטאו. מה ששבר משה כבר לא היה מה שקיבל. מכאן האפשרות לשובו.

בכך מתברר כיצד יכול היה משה להחזיקן תמיד בידיו: לא היה מדובר במבנה חומרי מכביד, אלא במציאות שמעל לחומר ולמקום.

אם כן, חוזרת השאלה: מדוע ניתנו הלוחות אם עתידות היו להילקח?

לשם הבנה עלינו לשוב לפרט נוסף. לאחר מעשה העגל מספרת התורה:

לג/ ויכל משה מדבר אתם ויתן על פניו מסוה

² שמות פרק ל"א פסוק י"ח.

³ נחל קדומים על פסוקנו.

⁴ ירושלמי מסכת תענית פרק ד' הלכה ה'.

⁵ עשרה מאמרות, חקור דין, חלק ב' פרק ט"ז, כפי שביאר היואל משה, סימן קטן ו'.

⁶ שמות פרק ל"ב פסוק י"ט.

⁷ פרק ל"ד.

לד/ וּבָא מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' לְדַבֵּר אֵתוֹ יָסִיר אֶת הַמַּסּוּהָ
עַד צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וּדְבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יָצוּהָ

לה/ וְרָאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי
מֹשֶׁה וְהָשִׁיב מֹשֶׁה אֶת הַמַּסּוּהָ עַל פְּנָיו עַד בָּאוּ לְדַבֵּר
אֵתוֹ

לאחר מעמד מתן תורה קרן עור פני משה באור מסנוור. עוצמת הזוהר הייתה כה גדולה עד שכיסה את פניו במסווה כדי להגן על בני ישראל. ורק בשעה שהעביר להם את דבר ה' היה מסיר את המסווה ומניח לאור השמימי להאיר.

חז"ל שואלים⁸: מנין זכה משה לקרני הוד? רב שמואל אמר: עד שמשה כותב את התורה, נשתייר בקולמוס קמעא; והעבירו על ראשו וממנו נעשו לו קרני ההוד.

מדוע נשתייר דיו?

נאמרו בזה כמה ביאורים. הרמ"ע מפאנו⁹ מסביר שמדובר באותיות שמשה צמצם בשעת כתיבתן. כגון האות א' של המילה "ויקרא" הפותחת את ספר ויקרא, שנכתבה באות קטנה, מפני שמה לא רצה לכותבה במלואה משום הענווה. הרא"ש¹⁰ מבאר כן גם על המילה "ענו" שנאמרה על משה, שממנה חסרה האות י', מחמת ענוותנותו שלא רצה שתיכתב עליו בשלמות. כן ניתן להרחיב זאת לדבריו לאחר חטא העגל, כשאמר לה'¹¹:

וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתְךָ וְאִם אֵין מַחְנֵי נָא מִסְפָּרְךָ
אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ

חז"ל מלמדים שקללת צדיק, אף על פי שנאמרה על תנאי, מתקיימת. לכן אין שמו של משה נזכר כלל בפרשת תצוה. רב העשיל מקראקא¹² מסביר שעל פי זה, אלמלא בקשתו של משה היה שמו נכתב בפרשה; נמצא ששמו הוסר. והדיו שהיה מיועד לכתוב אותו שם הוא השיור שמזכיר המדרש.

ביאורים אלו קשים להבנה, שכן בשעה שמה רואה שפניו קורנות עדיין לא נשלמה כתיבת התורה. כיצד ייתכן שנשתיירה לו דיו? מתן תורה באותה שעה מצטמצם ללוחות בלבד, וכתובתה המעשית של התורה טרם הסתיימה. על מה אפוא מדבר המדרש?

נמצא שאין הכוונה לדיו שנותרה לאחר סיום כתיבת התורה, אלא לדיו שהייתה אמורה לשמש לכתוב אותם מקומות שבהם משה צמצם את הכתוב. ואף על פי כן, זהו הטקסט שהקב"ה קבע מלכתחילה. כיצד ניתן להבין צמצום או הפחתה בו?

אפשר שהתשובה היא כך: בשעה שמה מקבל את התורה, הוא מקבל את שלמותה ומתמנה למסרה לבני ישראל. לאחר החטא מחליט הקב"ה, חלילה, להשמיד את העם ולבנות אומה חדשה ממה. משה מסרב ומבקש להציל את בני ישראל. הקב"ה נענה, אך כביכול אינו חפץ למסור לו את הלוחות. משה מפעיל את כל כוחותיו כדי להחזיק במתנת התורה, אף שברור שלוחות אלו עתידים להישבר. לאחר מכן הוא מבאר את עמדתו בבקשה שיימחה מספר התורה. מה הוא מבקש בכך?

התורה במצבה זה אינה תואמת עוד את מצב העם, אך היא תואמת את משה. הוא לא חטא ויכול להיאחז במתן המקורי, כפי שמעיד רצון ה' להקים ממנו עם חדש. משה מקבל אפוא את התורה אך אינו יכול למסרה, כי היא קדושה מדי לעם במצבו. לכן בעלותו השמימה הוא מבקש להימחות מן התורה – כלומר, שחלק מן הכתוב יוסר, כדי לאפשר נוסח מצומצם התואם את מצבם הנוכחי של ישראל.

נמצאו שני מצבים: התורה שמה מקבל והתורה שהוא יכול למסור. בראשונה הוא נושא לוחות רוחניים בידיו. המילה "מידו" נכתבת בחסר, כפי שצינו, וניתנת לקריאה גם כ"מדיו" – מן דיו שלו. הלוחות במהותם רוחניים ואינם מתגשמים כחומר. על משה לכתוב את תוכנם בעולם הזה באמצעות "ידיו" ו"מדיו". החטא מונע את הכתיבה השלמה במציאותנו; משום כך הוא מבקש מחיקה – צמצום – כדי לאפשר מסירה חלקית. התורה הרוחנית שהחזיק בידיו אינה יכולה עוד להיכתב, אך נמסרה לו במעמד הראשון. היא נותרת בתודעתו, והדיו שיועד לכתובתה נעשה אור על פניו, אור שמימי הקורן ממנו.

מכאן מתבאר הרצף: משה מוריד את התורה לעולם בודעו שאינה יכולה להישאר בו בשלמותה. מלכתחילה לא הייתה הכוונה להשמיד את העם, אלא לעורר את משה לסנגוריה. משה אוהז בתורה – כי הוא ראוי לה – ומורידה כדי שתסתלק. תוכנה בידיו אך אינה ניתנת לעם. לאחר מכן הוא שב לקבל נוסח מצומצם יותר, והפער בין שתי התורות נותר בנפשו בלבד – והוא מקור האור הקורן מפניו. אור זה אינו נגיש לכול, ולכן הוא מכסהו במסווה, ומגלהו בשעה

⁸ מדרש תנחומא, פרשת כי תשא, אות ל"ז.

⁹ עשרה מאמרות, אם כל חי, חלק ב' פרק ל"ו.

¹⁰ על במדבר פרק י"ב פסוק ב'.

¹¹ שמות פרק ל"ב פסוק ל"ב.

¹² מובא בחנוכת התורה על פרשת כי תשא, אות צ"ח.

ואז, כמשה, תהיה לנו יד חזקה – אוחזת במהות התורה, ואורה ישכון בנו. לא עוד ספר או מבנה חומרי, אלא אור המאיר את חיינו ופותח מחדש את שערי גן עדן.

שבת שלום.

יהודה משה שרביט

שהוא מלמד – שאז הוא מעביר את החלקים החסרים המבדילים בין שתי התורות.

עניין זה מאיר פסוק נוסף. כאשר אהרן בונה מזבח לעגל הוא מכריז¹³:

וַיֵּרָא אֶהָרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אֶהָרֹן וַיֹּאמֶר חַג לַה' מִחָר

כיצד ייתכן שצדיק כזה יכריז על חג לה' בשעת הידרדרות לעבודה זרה? חז"ל מבארים שהיום הוא י"ז בתמוז – יום שיהפוך לעתיד לבוא מיום אבל ליום שמחה. אהרן רומז אפוא לעתיד.

אפשר להעמיק עוד. **הילקוט ראובני**¹⁴ מביא בשם **רב שמשון מאוסטרופולי** סוד במסווה של משה. כשם שלגוף יש רמ"ח איברים, כך לנשמה. החטא יוצר ניתוק בין המקור הרוחני לגילוי בגוף. עבודת המצוות באה להשיב את הקשר. שלושת האבות הגיעו לשלמות זו. רמז לכך בשמותיהם: "אברם" בגימטריה 243, ובהוספת ה"א נעשה "אברהם" ומגיע ל-248. "יצחק" בגימטריה 208, ועליו להשלים ארבעים – ולכן ממתין ארבעים שנה לנישואיו. "יעקב" בגימטריה 182, וחסרים שישים ושש – שהושלמו בירידתו למצרים עם שישים ושישה נפש.

הזוהר¹⁵ אומר שמשה כולל את מהות שלושת האבות, ולכן זוכה לקשר שלם לרמ"ח איברי נשמתו. אולם בחטא מתחדש הפער: ה"א של אברהם נסתלקת, מ"ם של ארבעים שנות יצחק מתעמעמת, וס"ו של יעקב נעלם. מכל אלה נעשה "מסוה" שעל פני משה.

המסווה מבטא את הפער בין שתי התורות – זו שקיבל וזו שהוא מוסר. הניתוק בין רמ"ח איברי הגוף והנשמה חוסם את הזרימה. לכן אומר אהרן "מחר" – רמז ל"רמ"ח", ליום שבו יתוקן הקשר.

זו דרכו של משה במסירת התורה: בכל לימוד הוא מסיר את המסווה, להראות שהעם התקדם ויכול לקבל חלק נוסף. אם אין הרמוניה בין גוף לנשמה, רמ"ח מתהפך ל"חרם" – ריחוק וניתוק. אז התורה נעשית זרה. אך אז גם מתגלה "רחם" – התורה במצב הריון, בתהליך הופעה בעולם. הארון הוא הרחם הנושא גילוי זה. הלוחות גנוזים כי הם עדיין בבחינת עובר – גילוי חלקי הזקוק להתפתחות.

הן גנוזות כדי שנגלה אותן. עלינו להפוך "חרם" ל"רמ"ח", להשיב את החיבור, כדי ש"מחר" יהיה יום חג, והתורה תיוולד מן ה"רחם" שבו היא מסתתרת.

¹³ שמות פרק ל"ב פסוק ה'.

¹⁴ פרשת כי תשא, אות רט"ו.

¹⁵ תיקוני הזוהר, תיקון ס"ט דף ק"י ע"ב.